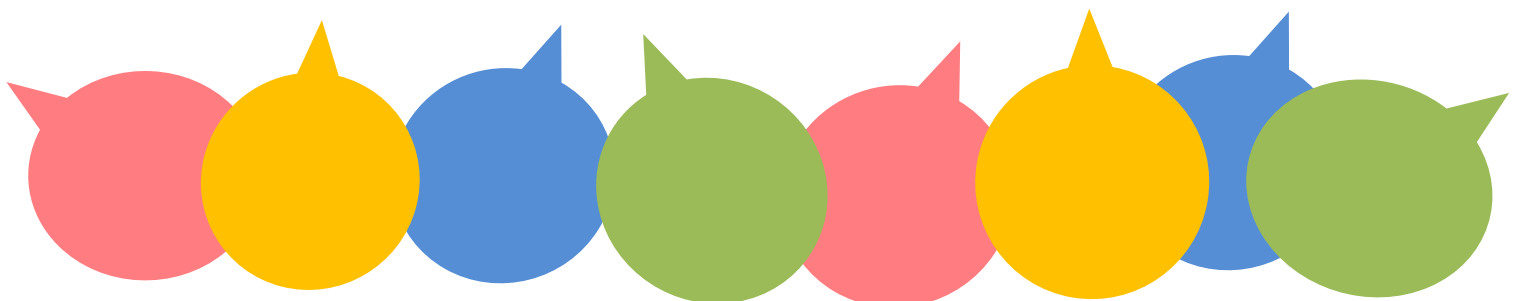

NUORTEN TALOUSOSAAMISEN EDISTÄMINEN

opas toimijoille

SISÄLLYS

1	TALOUSOSAAMISEN MERKITYS NYKY-YHTEISKUNNASSA	1
2	NUORET TARVITSEVAT TALOUSTIETOA ARKEEN	3
3	VASTUU TALOUSOSAAMISEN EDISTÄMISESTÄ ON MONILLA TOIMIJOILLA.....	9
4	SUOSITUKSIA NUORTEN TALOUSOSAAMISEN EDISTÄMISEKSI	17
	LÄHTEET	18

Toimijat, kanavat ja tavat nuorten taloudellisen osaamisen edistämisessä (TOKATA) on Tekesin, Kuluttajatutkimuskeskuksen, Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulun, Finanssialan Keskusliiton, Pörssisäätiön, Suomen Pankin, Tapiolan ja Turvan vuosina 2011–2012 rahoittama tutkimushanke.

Julkaisija
Kuluttajatutkimuskeskus
Kaikukatu 3, 00530 Helsinki
PL 5, 00531 Helsinki
Puh. 029 505 9000
Faksi 09 876 4374
www.kuluttajatutkimuskeskus.fi

1 TALOUSOSAAMISEN MERKITYS NYKY-YHTEISKUNNASSA

Oppaan tarkoitus

Opas on tarkoitettu nuorten talousosaamisesta kiinnostuneille ja sen parissa työskenteleville toimijoille. Opas pyrkii vastaamaan kysymykseen, miten erityisesti 15–20-vuotiaiden nuorten taloustaitoja tulisi kehittää, kun otetaan huomioon tämän päivän nuorten elämäntyyli ja toimintaympäristö. Julkisen ja yksityisen sektoreiden toimijoiden ohella opasta voivat toiminnassaan hyödyntää kuluttajien ja nuorten parissa toimivat järjestöt, säätiöt sekä eri alojen yhdistykset.

Opas perustuu TOKATA-hankkeessa saatuihin tuloksiin sekä kansainvälisiin esimerkkeihin ja materiaaleihin. Hankkeessa kartoitettiin talouskasvatusta koskevaa opetus- ja informaatiomateriaalia, selvitettiin nuorten näkemyksiä toimijoista ja talousopetuksesta Suomessa sekä analysoitiin toimijoiden mielipiteitä sidosryhmäviestinnän toimivuudesta nuorten talousosaamisen edistämisessä. Lisäksi hankkeessa toteutettiin nuorten ja toimijoiden välinen työpaja, jossa kehitettiin suuntaviivoja uudentyypisille tavoille ja palveluille viestiä talousasioista.

Ajatuksena oppaassa on tuottaa toimijoiden käyttöön taustamateriaalia ja tietoa nuorten talousosaamiseen liittyvien hankkeiden suunnitteluun. Oppaassa nostetaan esiin myös toimijoiden välisen yhteistyön tärkeys. Opas sisältää esimerkkejä talouskasvatuksen toteuttamisesta Suomessa. Loppuun on koottu linkkejä erityyppisistä materiaaleista ja hankkeista sekä tiedot oppaassa käytetyistä lähteistä.

Nuorten toimintaympäristö

Nuoret ovat merkittävä kuluttajaryhmä ja samalla otollinen kohderyhmä markkinoinnille. Nuorilla on runsaasti kuluttamiseen liittyviä tarpeita ja toiveita. He ovat kuitenkin kokemattomia toimiessaan markkinoilla. Nuorten kulutuksessa korostuu usein hedonistisuus. Viiteryhmä merkitsee nuorille yhteenkuuluvuutta ja normien jakamista toisten samanlaisten ihmisten kanssa. Nuoret omaksuvat ja hankkivat herkästi uusia tuotteita ja palveluita, käyttävät verkkoa ja kännykkää ostosten hankintakanavana sekä ottavat käyttöön uusia maksutapoja. Rahasta on tullut entistä abstraktisempi eivätkä nuoret välttämättä hahmota, kuinka paljon eri asiat maksavat ja kuinka paljon rahaa he käyttävät.

15–20-vuotiaat nuoret ovat ikäryhmänä heterogeeninen. Täysi-ikäisyyden saavuttaminen 18-vuotiaana on merkkipaalu, jonka ohittanutta nuorta kohdellaan lainsäädännössä aikuisena. Esimerkiksi pankin asiakkaana nuori on tuolloin täysvaltainen sopimusosapuoli vastaten veloistaan ja takauksistaan. Jo 15–17-vuotiaiden elämässä tapahtuu paljon muutoksia kun peruskoulu päättyy ja rikosoikeudellinen vastuu kasvaa. Osa 15–20-vuotiaista nuorista elää itsenäisesti siihen liittyvine taloudellisine vastuineen.

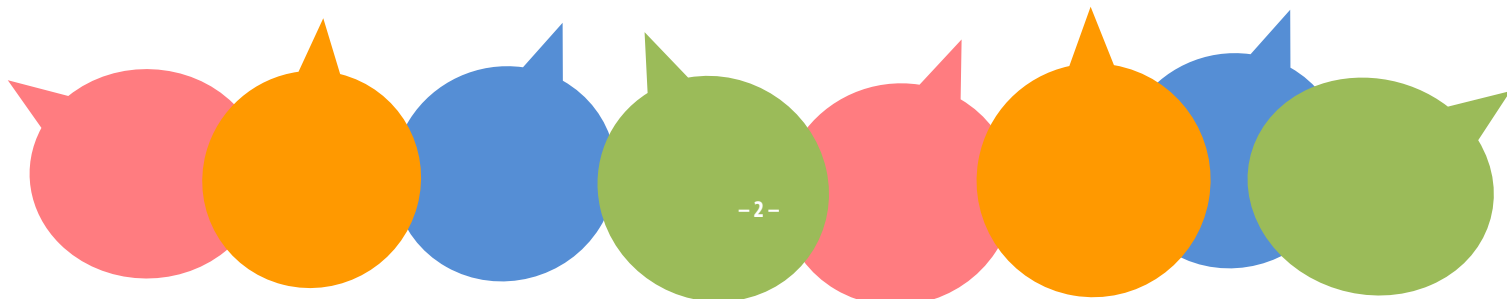
1990-luvulla syntyneitä nuoria on sanottu y-sukupolveksi. Heidän kuvataan elävän vain tätä päivää varten, välittämättä mahdollisista seurauksista pitemmällä aikavälillä. Y-sukupolven nuorille teknologian käyttö on luontevaa. Internetin ja sosiaalisen median avulla nuoret pitävät yllä sosiaalisia suhteita, hakevat tietoa ja käyvät ostoksilla. Vaikka nuorten teknologia-aidot, ns. ”digital literacy”, ovat erinomaiset, heillä ei ole aina valmiuksia toimia järkevästi henkilökohtaista talouttaan koskevissa kysymyksissä.

Nuorten edellytetään selviytyvän taloudellisina toimijoina yhteiskunnassa, joka on aiempaa turvattomampi ja monimutkaisempi. Kuluttajan roolissa nuori tarvitsee tietoa myös henkilökohtaiseen turvallisuuteen liittyvistä asioista, esimerkiksi omien henkilötietojen luovuttamisesta internetissä ja siihen liittyvistä vaaroista. Rikoksen uhriksi joutuminen maksuvälinepetoksissa voi aiheuttaa taloudellisia menetyksiä, joista nuorten tulisi olla tietoisia.

Taloulosaaminen on tärkeää

Taloudellisesta osaamisesta on tullut tärkeä taito monimutkaisessa yhteiskunnassa, jossa elämme. Taloudellinen osaaminen tai kyvykkyys on yksinkertaisesti ilmaistuna viisautta ja varovaisuutta rahankäytössä. Osaamiseen liittyy tietoa, taitoja ja vastuullisuutta toimia omaa taloutta koskevissa päätöksissä.

Nuorten kyky hallita omia raha-asioita, tehdä niitä koskevia päätöksiä sekä hakea tarvittaessa tietoa ja toimintaohjeita on noussut aiempaa tärkeämmäksi. Eliniän pidentyessä nuoret joutuvat ottamaan enemmän vastuuta taloudestaan. Nuorilta odotetaan pitkän aikavälin suunnittelua, kuten säästämistä hyvissä ajoin omaa eläkettä varten. Taloulosaaminen on osa elämänhallintaa. Ongelmat raha-asoiden hoitamisessa ja puutteellinen taloulosaaminen voivat aiheuttaa stressiä, jopa psyykkisiä ongelmia. Hyvä taloulosaaminen sen sijaan edistää henkistä terveyttä ja parantaa hyvinvointia.

2 NUORET TARVITSEVAT TALOUSTIETOA ARKEEN

Taloulosaaminen tutkimusten perusteella

Nuorten taloudellinen tilanne vaihtelee elämäntilanteittain. Suurin osa 15–20-vuotiaista nuorista on opiskelijoita, jotka siirtyvät peruskoulun jälkeen pääsääntöisesti joko lukioon tai ammattikouluun. Kotoa pois muuttaminen yleistyy 18. ikävuoden jälkeen, jolloin myös taloudenhallinnan merkitys kasvaa. Nuorten taloulosaamiseen panostaminen on tärkeää muun muassa seuraavista syistä:

- Nuoret käyttävät erilaisia finanssituotteita ja -palveluita kuitenkin ymmärtämättä täysin tuotteiden monimutkaisuutta. Luotolla ostaminen on yleistynyt myös nuorilla.
- Nuorilla on käytössä maksu- ja luottokortteja sekä pankkien palvelupaketteja. Heillä on myös tarvetta monille vakuutuksille, mutta usein heikosti tietoa niistä sekä varautumisen tärkeydestä. Osa nuorista säästää asuntoa tai muita tarpeita varten.
- Yleisin luottomuoto nuorilla on opintolaina, jota on tällä hetkellä noin 40 prosentilla 20–25-vuotiaista opiskelijoista, alle 20-vuotiailla kuitenkin harvemmin. Nuoret käyttävät jossain määrin myös pikavippejä tai ottavat kallista luottoa muualta kuin pankeista. Osalla on vaikeuksia ymmärtää luotto-sopimuksia tai korkokäsitteitä.
- Monilla nuorilla on vaikeuksia selvittää taloudellisesti arjessa, muun muassa opiskeluajan tuen riittämättömyyden ja työttömyyden vuoksi. Suurissa vaikeuksissa ovat maksuhäiriömerkinnän saaneet nuoret. Lähinnä maksamattomista puhelinlaskuista, pikavipeistä ja vuokratähteistä johtuvia merkintöjä on myös alle 25-vuotiailla.
- Nuorten talouden hoito ei ole kovin suunnitelmallista. Osa maksaa laskujaan säännöllisesti myöhässä, ylittää tilinsä eikä ole tottunut budjetoimaan menojaan. Päivittäistä taloutta ei osata tai viitsitä hoitaa eikä seurata.
- Nuoret pitävät tärkeänä pankki- ja talousasioiden tuntemista, mutta kiinnostus ja tietämys talousasioista vaihtelee nuorten välillä. Monilla on puutteelliset tiedot ja taidot perusasioista. Nuoret tuntevat huonosti saatavilla olevaa talousinformaatiota. Koulun talousopetuksesta ei ole muodostunut kokonaiskäsitystä siitä, miten omaa taloutta hoidetaan.
- Nuoret tunnistavat vastuunsa itsenäiseen talouteen siirryttäessä, mutta heiltä näyttäisi puuttuvan tietoa ja välineitä siirtyä saumattomasti vastaamaan omasta taloudestaan sekä hallita uusia elämäntilanteita ja -vaiheita.

Mitä nuorten tulee osata talousasioissa?

Nuoret tarvitsevat tietoa ja taitoja päivittäisen rahatalouden hoitoon, talouden suunnitteluun, finanssituotteiden valintaan sekä talouden seuraamiseen ja ajan tasalla pysymiseen. Tietoa ja opastusta tarvitaan erityisesti elämän käännekohtissa, isoissa hankinnoissa tai talouden ongelmissa. Kuvatut tilanteet ovat otollisia hetkiä tarjota talousinformaatiota.

Nuorille keskeisiä elämäntilanteita ja omaan talouteen liittyviä osaamistarpeita

PÄIVITTÄISTALOUDEN HOITO

- Tarpeiden ja halujen erottaminen toisistaan
- Elämisen kustannusten hahmottaminen
- Vastuunottaminen päivittäisistä raha-asioista
- Taito budjetoida ja seurata omaa taloutta
- Ymmärrys talouteen liittyvistä sopimuksista
- Taito käyttää maksukortteja ja muita pankkituotteita

TULEVAISUUDEN SUUNNITTELU

- Säästötavoitteiden asettaminen ja keinot niihin pääsemiseksi
- Yllättäviin menoihin varautuminen
- Ymmärrys veroista ja erilaisista etuuksista
- Varallisuuden kartuttaminen

**OPISKELU, ARMEIJA,
TYÖPAIKKA, TYÖTTÖMYYS,
OMA KOTI, PARISUHDE**

FINANSSITUOTTEIDEN VALINTA

- Sopimusten ja terminologian ymmärtäminen
- Informaation etsiminen ja vertailu pankkipalveluissa, luotoissa sekä säästämis- ja sijoitustuotteissa
- Tuotteisiin liittyvien kustannusten ja riskien tunteminen
- Riskeihin varautuminen (vakuutukset)

TALOUSASIOIDEN SEURAAMINEN

- Inflaation, korkojen ym. muutosten vaikutusten ymmärtäminen
- Reklamaatioiden tekeminen
- Taito hakea tukea ja neuvoa kysymyksissä/ongelmissa
- Identiteettivarkauksien tunnistaminen
- Ymmärrys omien valintojen seurauksista

Kuvat: iStockphoto

- Itsenäistyvien nuorten tulee hallita tietyt perusasiat, esimerkiksi kyky pitää oma talous kontrollissa, hoitaa laskut ajallaan sekä varautua ainakin jossain määrin ennalta arvaamattomiin menoihin. Erityistietoa nuori tarvitsee tehdessään esimerkiksi luottosopimuksia, muita arkeen liittyviä sopimuksia tai hankkiessaan vakuutuksia. Nuoren toimeentulossa ovat keskeisiä erilaiset etuudet, joita tulee osata hakea ja joiden ehdoista tulee olla tietoinen. Nuoren on myös tunnettava ja ymmärrettävä taloutta uhkaavia riskejä ja niihin varautumista. Taloutta koskevissa vaikeuksissa nuori tarvitsee tietoa, miten hakea apua.
- Talousasiat ovat elämänhallinnan kokonaisuutta. Epävarmassa tilanteessa monet tarvitsevat välineitä uran, elämän ja talouden suunnitteluun. Toisaalta nuoret tarvitsevat yksityiskohtaista tietoa päätösten tueksi, toisaalta heidän tulee ymmärtää oman talouden kokonaisuus ja siihen vaikuttavat tekijät. Näihin haasteisiin talouskasvatuksessa tulee vastata.

MITÄ TIETOA NUORET TARVITSEVAT?

Talousinformaatiota tai talouskasvatushankkeita nuorille suunniteltaessa lähtökohtana tulee olla tilanteen kartoitus ja analyysi. Tällöin tulee selvittää esimerkiksi seuraavia asioita:

- Mitä nuoret tietävät asiasta (esim. oman talouden hoidosta)?
- Millaisia aukkoja osaamisessa on?
- Mistä asioista nuoret tarvitsevat tietoa?
- Millaisia taitoja nuorille tulisi korostaa?
- Miten nuoren talousasioiden hoitamisen tulisi muuttua?

Talousinformaatiota suunnittelevien tahojen tulee myös pyrkiä selvittämään, millaisia käytäntöjä ja menetelmiä nuorten talousosaamisen tukemiseksi on jo olemassa ja mitä tiedetään niiden tuloksellisuudesta.

Taloustiedon herätettävä nuorten mielenkiinto

Nuorten kiinnostuksen herättäminen talousasioihin ei ole helppoa. Raha on nuorille tärkeä, mutta talousasiat eivät ole nuorten elämässä päällimmäisiä kiinnostuksen kohteita.

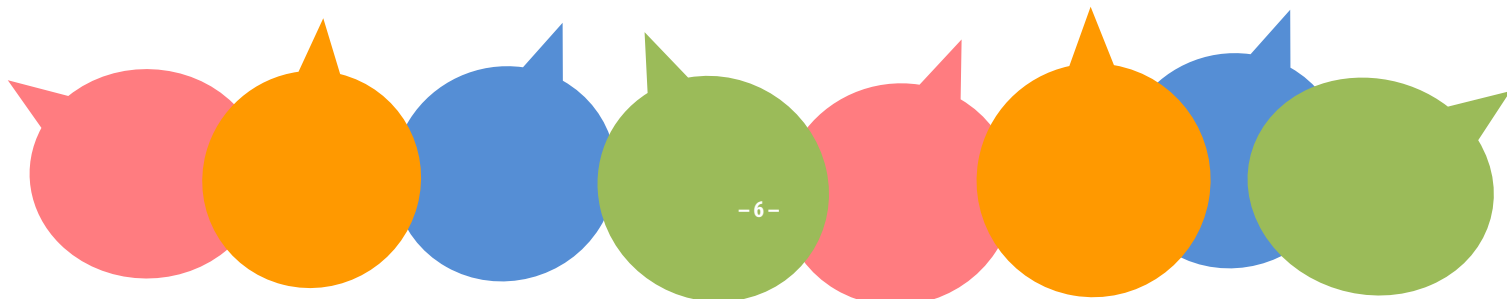
- Toimijoiden on tärkeää tuntea, miten tietyn ikäryhmän mielenkiinto taloustee-moihin herätetään. Esimerkiksi pelit lähestymistapana saattavat kiinnostaa teini-ikäisiä. Täysi-ikäiset nuoret haluavat selkeää talousinformaatiota.
- Informaatiomateriaalia suunniteltaessa tulee olla selvillä nuorten ajattelun logiikasta, ts. miten he jäsensivät asian, johon ovat ryhtymässä tai josta etsivät tietoa päätöksenteon tueksi.

- Nuoret haluavat ajantasaista taloustietoa sekä palveluita helposti ja nopeasti. Esimerkiksi internetissä sivuston käytettävyys on ratkaisevaa. Avaussivuston tulee opastaa sivun sisältöön, ja sivustolla etenemisen tulee olla vaivatonta. Jos nuoret eivät löydä etsimäänsä tietoa nopeasti, kynnys palata sivustolle voi olla jatkossa korkea.
- Oman talouden hoidosta on kerrottava nuorille selkeästi, yksinkertaisesti ja mahdollisimman lyhyesti: ”too much information kills information”. On keskityttävä olennaisiin asioihin. Tärkeitä asioita voidaan esittää vihjeinä tai muistilistoina.
- Nuorille viestittäessä on käytettävä luontevaa arkikieltä, joka sisältää tavallisia ja tuttuja sanoja, kuten raha tai raha-asiat. Talous, taloudenhallinta tai finanssi voivat herättää miellelyhtymiä kansantaloudesta. Vaikeita asioita ja termejä on syytä avata esimerkiksi materiaalin lopussa.
- Kiinnostusta voidaan lisätä tarjoamalla nuorille taloustaitoja ja -ymmärrystä mittaavia testejä. Testiin kannattaa liittää positiivisia ja käytännönläheisiä neuvoja sisältävä palaute.
- Todelliseen elämään liitetyt tarinat ja esimerkit, joihin nuori voi samaistua, saavat nuoret pohtimaan päätöksiä ja niiden mahdollisia seurauksia. Skenaariorioilla voidaan kuvata, miten asioiden laiminlyönti tai toimimatta jättäminen tietyssä tilanteessa voivat vaikuttaa tai mitä myönteisiä vaikutuksia oikein toimimalla voi olla.
- Tiedon visuaaliseen esittämiseen on kiinnitettävä huomiota. Talouskasvatusta voidaan tarjota myös videoina. Nuorille annettava palaute voidaan samoin esittää visuaalisesti.

Nuoret tiedon etsijöinä

Sähköisessä toimintaympäristössä on tarjolla runsaasti tietoa myös talousasioista. Nuoret eivät välttämättä ymmärrä, millaista tietoa he tarvitsevat. Heillä ei ole myöskään tietoa hajallaan olevasta informaatiomateriaalista. Asiantuntijoiden välittämä tieto on lisäksi usein epäsuhdassa sen kanssa, miten nuoret ymmärtävät ja tulkitsevat tietoa. Jos nuorilta puuttuu tietoa luotettavista toimijoista ja kriittisyyttä, on todennäköistä, että nuoret eivät osaa hakea relevanttia tietoa ja/tai he turvautuvat mihin tahansa löytämäänsä tietoon välittämättä tiedon tarjoajasta.

- Nuorille on kerrottava, mistä he löytävät puolueetonta tietoa ja neuvontaa. On tärkeää, että nuoret saavat tietoa ja opastusta silloin, kun he kokevat sen ajankohtaiseksi ja tarpeelliseksi esimerkiksi elämän käännekohtissa. Kiinnostus tiedon etsintään nousee, kun nuori tuntee olevan vastuussa toiminnastaan.
- Informaation kriittistä arviointia tulee korostaa erityisesti internetissä, jossa kuka tahansa voi julkaista haluamaansa aineistoa.

Taloustietoa ja -neuvontaa on vietävä nuorten käyttämiin kanaviin

Talousinformaatio ja -neuvonta tulee viedä osaksi nuorten elämää. On tunnettava, miten nuoret toimivat sekä minkälaisia medioita tai kanavia he käyttävät arjessaan yleisesti sekä erityisesti tietoa tai palveluita etsiessään. Ns. epämuodollinen oppiminen voi muodostua nuorille tärkeäksi, koska se tapahtuu päivittäisissä toiminnoissa, esimerkiksi vapaa-ajalla. Tiedon perillemenoon liittyy useita tekijöitä.

- Internet on nuorille luontevin kanava etsiä informaatiota. Ihannetilanne nuorten näkökulmasta olisi oma talousaiheinen sivusto, jonka kaikki nuoret tuntevat. Internetin vuorovaikutteisuutta tulee hyödyntää nuorten tavoittamiseksi. Esimerkiksi videoyhteyteen perustuvat puhelinpalvelut, erilaiset keskustelupalstat tai kysymys- ja vastauspalvelut madaltavat kynnystä lähestyä toimijoita. Myös blogit tai verkkolehdet voivat toimia talous- ja kuluttajatiedon kanavina.

ESIMERKKI

Monissa maissa on nuorille suunnattuja portaaleja, joihin on koottu taloustietoa ja oman talouden hoitoon liittyviä työvälineitä. Osa sivustoista käsittelee laajasti nuoria koskettavia teemoja. Kansainvälisten sivustojen osoitteita on oppaan lopussa.

- Sosiaalinen media on noussut tärkeäksi foorumiksi, jossa nuoret keskusteleval, kertovat kiinnostuksen kohteistaan ja osallistuvat heitä kiinnostaviin toimintoihin. Myös talouskasvatuksessa sosiaalista mediaa on hyvä hyödyntää.
- Mobiiliteknologian käytössä nuoret ovat muita ikäryhmiä edellä. Finanssiyritykset voivat kehittää ja ottaa käyttöön taloushallinnan sovellutuksia, mutta älypuhelimien voidaan tuoda myös yleistä talousinformaatiota.
- Nuoret arvostavat myös henkilökohtaista neuvontaa joko kasvatustien asian-tuntijan kanssa tai puhelimitse. Suullinen neuvonta vahvistaa viestinnän perille-menoa ja sillä on todettu olevan parhaimmat mahdollisuudet saada aikaan muu-toksia käyttäytymiseen.
- Nuoret ovat sitoutuneita ottamaan vastaan informaatiota ja myös toteuttamaan myönteisiä käyttäytymismuutoksia samanikäiseltä, viiteryhmään kuulualta jäseneltä tai tärkeältä roolimallilta.

Tavoitteeksi nuorten käyttäytymisen muuttaminen

Informaation tarjoaminen ei yksin riitä muuttamaan käyttäytymistä. Tutkimukset osoittavat, että heikko talousosaaminen on jopa enemmän yhteydessä psykologiaan kuin tietämykseen. Viime vuosina käyttäytymisen taloustieteeksi (behavioural economics) kutsuttu teoria on saanut jalansijaa pyrittäessä selittämään sitä, miksi kuluttajat eivät toimi rationaalisesti, vaikka heillä olisi riittävästi tietoa päätösten pohjaksi.

Käyttäytymisen muuttamiseksi on tärkeää tuntea, minkä tyyppiset viestit ja menetelmät toimivat parhaiten juuri nuorilla.

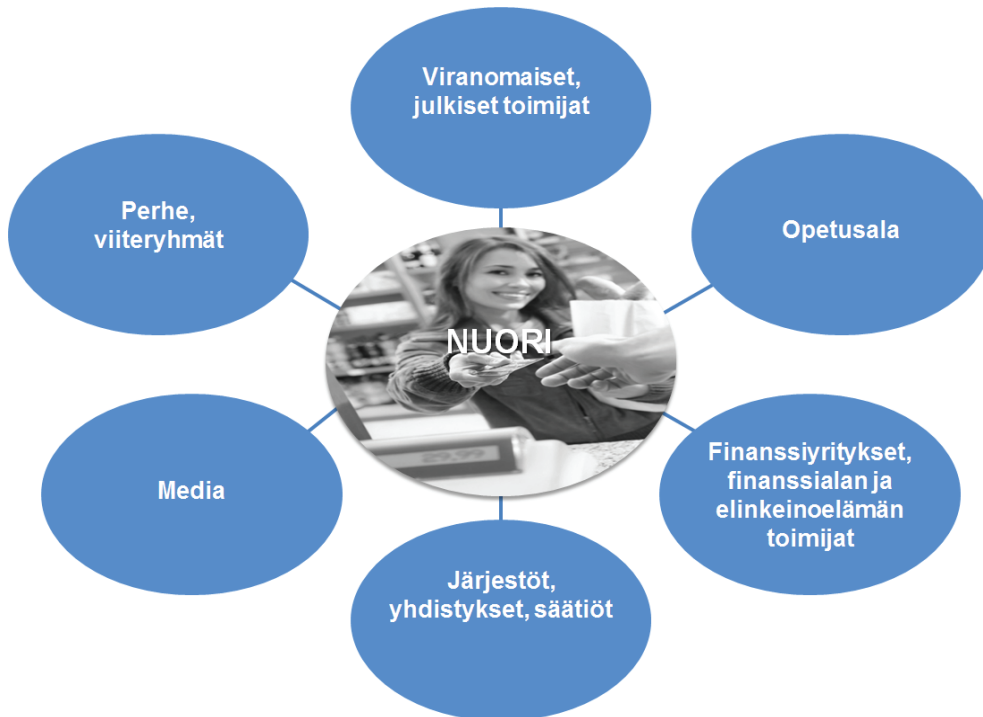
- Käyttäytymiseen voidaan vaikuttaa nuorelle uudessa tilanteessa. Tilanne voi liittyä elämässä tapahtuvaan muutokseen tai esimerkiksi asiakkuuteen pankin tai vakuutusyhtiön kanssa. Talouskasvatuksen kytkeminen näihin tilanteisiin on yksi tapa saada aikaan käyttäytymisen muutoksia.
- Erilaisten skenaarioiden, niin myönteisten kuin kielteisten, kuvaaminen osana viestintää on usein tehokasta. Esimerkiksi tuomalla esiin ihmisten kokemia huonoja kohtaloita sen seurauksena, että he eivät ole säästäneet aktiivi-iässä eläkettä varten tai ottaneet tarpeellisia vakuutuksia, voi toimia kannustimena käyttäytymisen muuttamisessa.
- Käyttäytymisen muutosta edistää, jos nuori kokee yhteenkuuluvuutta viestin lähettäjän kanssa. Nuorten viiteryhmään kuuluvan henkilön käyttäminen talouskasvatuksessa on tämän johdosta perusteltua.
- Vapaaehtoinen osallistuminen talouskasvatukseen on osoittautunut tuloksellisemmaksi käyttäytymisen muuttamisessa kuin pakollisena annettu opetus.
- Usein tarvitaan kannustimia tai erilaisia suostuttelukeinoja, jotta nuoret ottavat käyttöön uusia käyttäytymismalleja esimerkiksi talouden seurannassa tai säästämisessä. Myös palautteen antaminen voi edesauttaa muuttamaan käyttäytymistä. Kannustimet voivat olla rahallisia tai ei-rahallisia.
- Informaation esittäminen poikkeavalla tavalla voi edesauttaa käyttäytymisen muutosta. Euroina ilmaistujen hyötyjen tai menetysten sijaan asia voidaan kytkeä esimerkiksi vaadittaviin työtunteihin tai päivittäisiin ostoihin arjessa.

3 VASTUU TALOUSOSAAMISEN EDISTÄMISESTÄ ON MONILLA TOIMIJOILLA

Toimijoita ja toimintamuotoja

Nuoren kasvu vastuulliseksi taloudelliseksi toimijaksi on pitkä prosessi, johon liittyy useita toimijoita.

Nuorten talousosaamiseen liittyviä toimijoita

Perhe, viiteryhmä ja media

Perhe ja viiteryhmä ovat ensimmäisiä ja tärkeitä sosiaalistumisagentteja. Arvot, uskomukset ja asenteet kehittyvät perheessä. Perheessä opitut taidot ja saadut kokemukset ovat perusta taloudelliselle käyttäytymiselle. Jos vanhemmilta puuttuu tietämystä taloudellisista asioista, on olemassa myös riski sille, että nuori ei kykene tekemään järkeviä taloudellisia päätöksiä.

Viiteryhmän rooli kanavoituu tänä päivänä sekä kasvotusten tapahtuvan vuorovaikutuksen että sosiaalisen median kautta. Nuoret omaksuvat viiteryhmänsä sosiaalisia normeja. Viiteryhmän merkitys huonoihin valintoihin voi korostua, jos nuoren vanhemmilta puuttuu taitoja ohjata nuoria päätöksenteossa.

Perinteisen median rooli (esim. televisio, lehdet) nuorten taloustiedon lähteenä on muun muassa tietojen ajankohtaisuuden vuoksi keskeinen. Sanomalehdet ja erilaiset nuorten lehdet ovat nuorten mielestä edelleen tärkeitä. Nuorille media tarkoittaa usein internetiä, joka nähdään välikätenä esimerkiksi toimijoilta peräisin olevalla informaatiolla.

Opetusala

Koulun tehtävänä on kodin ohella kasvattaa nuorten luottamusta selviytymiseen tarjoamalla ymmärrystä, tietoja ja taitoja oman talouden hoidosta. Peruskouluissa opetus tapahtuu osana kuluttajakasvatusta läpäisyperiaatteella eri oppiaineissa. Lukioissa on erillinen taloustiedon kurssi, jossa käsitellään jossain määrin yksityistalouden teemoja. Ammattikouluissa talousopetusta on hyvin vähän, korkeakouluissa tai ammattikorkeakouluissa henkilökohtaiseen talouteen liittyviä, kaikki opiskelijat kattavia kursseja, ei Suomessa tietävästi ole.

- Nuoret haluavat koulujen talousopetuksen keskittyvän nykyistä enemmän henkilökohtaiseen talouteen kansantalouden sijaan.
- Kuluttajakasvatuksen suuntaviivojen ja oppimateriaalin kehittämisessä Kuluttajavirastolla on tärkeä rooli. Opetushallitus ylläpitää opettajille EDU.fi- ja Opetin.fi-verkkopalveluita; myös DOLCETAn verkkoaineisto sisältää materiaalia opettajien käyttöön.
- Koulujen talousopetuksen kehittämiseksi tarvitaan uudentyyppisiä opetusmenetelmiä ja opetus tulee linkittää paremmin nuorten omaan elämään. Kiinnostavia ovat erilaiset talousteemoja sisältävät projektit. Opetuksen toteuttamiseksi nuoria kiehtovalla tavalla tulee kiinnittää huomiota opettajien koulutukseen. Hyviä kokemuksia koulujen talouskasvatushankkeista kannattaa viedä eteenpäin toimiviksi käytännöiksi.

ESIMERKKI

Oma Onni on Pohjanmaalla kouluissa toteutettu yhteistyöhanke, jonka tavoitteena on parantaa yhdeksäsluokkalaisten talouden hallintaa. Hankkeessa on rakennettu uudenlaisia menetelmiä ja oppimisympäristöjä joko itseopiskelussa tai oppitunneilla käytettäväksi. Nuoret opettavat hankkeessa taloustaitoja muille nuorille. Koululaisten taloudenhallinnan taidot ovat hankkeen myötä parantuneet.

www.omaonni.sedu.fi

Viranomaiset ja julkiset toimijat

Valtiovallan ja julkisten toimijoiden intressi on, että kuluttajat osaavat toimia omassa yksityistaloudessaan siten, että he eivät ylivelkaannu ja aiheuta sitä kautta kustannuksia yhteiskunnalle. Viranomaisten tavoitteena on myös nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen. Kuluttajavirasto, Taloudenhallinnan neuvottelukunta, Finanssivalvonta ja Suomen Pankki ovat mukana nuorten talousosaamista koskevassa toiminnassa. Viranomaiset voivat vahvistaa toimijarooliaan eri tavoin.

- Viranomaisten ja julkisten toimijoiden tulee edistää näkyvyyttä ja tunnettuutta, sillä osa nuorista ei osaa hakea viranomaisten tuottamaa tietoa eikä neuvontaa. Luottamus toimijoihin on kuitenkin hyvä. Esimerkiksi Kelan toivotaan panostavan nykyistä laajemmin talousasioihin.
- Nuorille suunnatun informaation selkeyteen ja ymmärrettävyyteen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Esimerkiksi etuuksista tulee kertoa yksinkertaisesti, nuorten kielellä. Tiedon saantia ja palvelujen vuorovaikutteisuutta tulee kehittää toimivilla puhelinpalveluilla, kysymys- ja vastauspalstoilla jne.
- Monien viranomaisten (mm. vero-, työvoima-, sosiaaliviranomaiset) tehtävät koskettavat myös nuorten taloutta. Viranomaiset voisivat kertoa tukiasioiden ja muun informaation ohella myös nuorten raha-asioden hoidosta ja hallinnasta tai nuorille saatavilla olevista materiaaleista.
- Nuoret kaipaavat tietoa ja selkeitä toimintaohjeita tilanteissa, joissa heillä on ongelmia talousasioissa. Viranomaisten tulee osoittaa nuorille helppo pääsy palveluihin, jotka tarjoavat apua ja tukea.
- Nuorten tietotarpeiden täyttämiseksi on tarpeen koota yhteen eri viranomaisten tuottamaa informaatiota ja taloudenhallinnan työkaluja. Erilaisten lomakkeiden, sopimusten, etuuksia koskevien ohjeiden sekä niihin liittyvien vuorovaikutteisten palveluiden löytyminen samasta nettiportaalista helpottaisi olennaisesti nuorten tarpeita.
- Talousosaamista tulisi vahvistaa myös paikallisen tason toimintaa lisäämällä. Esimerkiksi kunnissa tulisi lisätä nuorille tarkoitettuja internetsivustoja tai laajentaa olemassa olevia nuorten sivustoja myös talousasioihin.

ESIMERKKI

Suomen Pankki toteuttaa talouskasvatusta pääosin koulujen kautta. Pankilla on erilliset verkko-opintopaketit yläkoululaisille sekä lukioita ja ammattiopistoa käyville nuorille. Aineistopakettit sisältävät tehtäviä ja tietoja taloudesta. Finanzity-peli on suunniteltu helpottamaan myös henkilökohtaisen talouden omaksumista. Pankki osallistuu vuosittaisen Talousguru-kilpailun järjestämiseen ja on mukana monissa kansainvälisissä talousosaamishankkeissa.

www.euro.fi

Finanssialan ja elinkeinoelämän toimijat

Pankit ja vakuutusyhtiöt

Finanssiala on keskeinen toimija myös nuorten elämässä, sillä he ovat tekemisissä jo varhain erilaisten finanssituotteiden ja -palveluiden kanssa. Nuorten itsenäistyessä yritysten rooli kasvaa entisestään. Finanssituotteiden avulla nuoret voivat toteuttaa elämässä erilaisia tavoitteita. Finanssimarkkinoilla toimimiseen liittyy kuitenkin myös riskejä, jos nuorelta puuttuvat tarvittavat tiedot ja taidot. Pankit ja vakuutusyhtiöt voivat edistää monin tavoin nuorten talousosaamista.

- Nuorten erilaiset elämäntilanteet tarjoavat tilaisuuksia lisätä tuoteinformaatioon kasvatuksellisia elementtejä. Esimerkiksi auton tai asunnon hankinnassa, opintolainan tai luottokortin hakemisessa nuoret tarvitsevat sekä tietoa finanssituotteista että ohjeita hallita omaa taloutta uudessa tilanteessa.
- Vastuullisesti toimiva finanssiyritys varmistaa, että nuoret ymmärtävät tuoteinformaation. Sen tulee olla läpinäkyvää. Esimerkiksi finanssituotteiden sopimusehtoja on hyvä selventää nuorille.
- Nuorille suunnatuilla internetsivuilla finanssiyritysten on tärkeää painottaa myös taloudenhallintaan liittyviä velvollisuuksia, ei pelkästään korostaa itsenäistymiseen liittyviä etuuksia ja talouden hoidon helppoutta.
- On samoin vastuullista, että ei kerrota ainoastaan tuotteisiin liittyvistä hyödyistä ja bonuksista, vaan painotetaan myös tuotteiden kustannuksia ja niiden käyttöön liittyviä riskejä. Selkeät interaktiiviset apuvälineet (laskurit ym.) auttavat tuotteiden kustannusten laskemisessa ja oman talouden sopeutumisen arvioinnissa kussakin tilanteessa.
- Uutta teknologiaa hyödyntäen yritykset voivat antaa eri tavoin palautetta nuorille. Älypuhelimien liitetyillä palveluilla nuori voi esimerkiksi kontrolloida reaaliajassa kulutustaan, tarkastella kulutuksen rakennetta, verrata sitä muiden nuorten kulutukseen tai vastaanottaa hälytyksiä.
- Nuorten kykyä tulkita visuaalisessa muodossa olevaa informaatiota voidaan soveltaa finanssituotteiden, esimerkiksi vakuutusten, tarpeellisuuden havainnollistamiseen erilaisissa tilanteissa.

ESIMERKKI

Vakuutusyhtiö Turva on tehnyt sivuston, jonka tavoitteena on saada nuoret pohtimaan vakuuttamisen merkitystä. Sivusto sisältää tietoa vakuutusten tarpeellisuudesta ja esimerkkejä siitä, mitä taloudellisia menetyksiä vakuutuksen hankkimatta jättämisestä voi olla. Nuori voi laskea irtaimistonsa arvon laskurin avulla. Sivuston ulkoasu perustuu huumoriin ja hauskaan visuaaliseen ilmeeseen, minkä voidaan ajatella kiinnostavan nuoria.

www.turvassa.turhatvakuutukset.fi

- On tärkeää panostaa nuoren asiakkaan kohtaamiseen. Nuoren ja finanssiyhtiön väliseen vuorovaikutukseen kuuluu myös joustava puhelinpalvelu, ns. auttava puhelin sekä tarvittaessa kasvokkain tapahtuva neuvonta. Esimerkiksi Skype-palvelua ja sosiaalista mediaa on mahdollista käyttää nuorten palvelemiseen.
- Nuoret etsivät mielellään informaatiota pankeilta, vaikka luottamus pankkeihin on nuorten keskuudessa jakaantunut. Yritysten kannattaakin pohtia, miten ne voisivat erottautua muista nuoria kiehtovalla tavalla. Soveltamalla käyttäytymisen taloustieteen teoriaa ja lisäämällä talouskasvatusta yritykset voivat suostutella nuoria asiakkaikseen.
- Nuoret tarvitsevat kannusteita ottaakseen käyttöön uusia tuotteita ja palveluita. Uusien tuotteiden tai informaation suunnittelussa on tärkeä mitata nuorten osaamista esimerkiksi testien avulla. Samoin on hyvä selvittää, miten nuoret tekevät finanssituotteita koskevia päätöksiä.

Muut finanssialan ja elinkeinoelämän toimijat

Finanssialalla ja elinkeinoelämässä on lukuisia toimijoita, jotka tekevät työtä nuorten talousosaamisen edistämiseksi. Kiinnostus nuorten taloudesta on kanavoitunut mm. kouluissa ja oppilaitoksissa toteutettavina hankkeina. Muun muassa Finanssialan Keskusliitto ja Taloudellinen tiedotustoimisto ovat suuntautuneet aktiivisesti kouluihin.

ESIMERKKI

ZALDO on Finanssialan Keskusliiton tuottama interaktiivinen ja avoin oppimisympäristö oman talouden hallintaan. Sivusto soveltuu talousasioiden opiskeluun erityisesti peruskoulun yhdeksännellä luokalla. Zaldoon liittyy opittuja asioita mittaava testi. Sivuston suunnittelussa on paneuduttu erityisesti visuaaliseen ilmeeseen. www.zaldo.fi

On myönteistä, että myös muut finanssialan toimijat ovat ottaneet vastuuta nuorten talousosaamisen vahvistamisesta. Esimerkiksi Suomen Asiakastieto on ollut mukana talouskasvatustapahtumissa (Tarkka Fyrkka). Myös muiden finanssialan ja elinkeinoelämän toimijoiden panostaminen nuorten talouskasvatukseen on tärkeää.

Yhdistykset, järjestöt ja säätiöt

Kolmas sektori organisoii erilaisia toimintaohjelmia, kampanjoita, kurssitoimintaa, neuvontapalveluita ja -materiaalia nuorten henkilökohtaisen talouden hoitoon. Järjestöt ja yhdistykset ovat luonteva foorumi talouskasvatukselle. Nuoret pitävät järjestöjä ja yhdistyksiä puolueettomina ja luotettavina tahoina. Monet hankkeista toteutetaan yhteistyönä.

ESIMERKKEJÄ

Pörssisäätiö osallistuu opettajien koulutukseen yhdessä Finanssialan Keskusliiton, Historian ja yhteiskuntaopettajien liiton (HYOL), Opetushallituksen, Suomen Pankin ja Taloudellisen tiedotustoimiston kanssa.

Marttaliitto ja Tapiola tekevät yhteistyötä Pidä kiinni rahoistasi -hankkeessa. Hankkeessa nuorille annetaan neuvontaa kasvatustien; apuna käytetään muun muassa talousasioita käsittelevää korttisarjaa.

- Kolmas sektori voi kehittää toimintaansa nuorten ehdoilla markkinatalouden tai viranomaisten ulkopuolella ja ottaa käyttöön erilaisia kokeiluja, palveluita ja yhteistyömuotoja. Ruohonjuuritason toimijoina niillä on hyvä tuntuma nuorten arkeen.
- Ns. peer-to-peer-toiminnassa nuoria koulutetaan kertomaan talousasioista muille nuorille. Oppimista ja käyttäytymisen muuttamista edistää kokemusten jakaminen ryhmissä ja tarve tuoda esiin nuorten oma ääni. Toimintaa on suunnattu ulkomailla menestyksellisesti mm. korkeakouluopiskelijoille ja varusmiehille, Suomessa lukiolaisille.
- Verkossa tehtävään nuorisotyöhön kuuluu erilaisia tuki-, keskustelu- ja ohjauspalveluita. Esimerkiksi järjestöjen ja kuntien ylläpitämiä kysymys-vastauspalstoja talousneuvonnassa voitaisiin lisätä.
- Järjestöissä talouskasvatusta tulisi laajentaa yleisesti paikallisella tasolla. Talouskasvatushankkeisiin tarvitaan uusia kolmannen sektorin toimijoita. Haasteena on samalla löytää uusia keinoja lähestyä nuoria, kuten käyttää uudentyypisiä verkostoja ja voimaannuttavia menetelmiä.
- Järjestöjen haasteena on kääntää nuorten myönteinen mielikuva ja luottamus kiinnostavaksi toiminnaksi. Tunnettuuden lisäämisessä niiden tulisi olla entistä aktiivisempia esimerkiksi tiedottamalla enemmän nykyisistä materiaaleista ja toimintamuodoista.

Toimijoiden välisen yhteistyön vahvistaminen

Taloukasvatusta toteutetaan jo nykyisin paljon yhteistyössä. Yhteistyömuotoja ovat olleet materiaalin tuottaminen, opettajien koulutus sekä muun muassa erilaiset kilpailut, messut, tapahtumat ja projektit. Yhteistyön lisääminen ja verkostoituminen sekä julkisen, yksityisen että järjestösektorin välillä on tärkeää. Yhteistyössä tulee myös arvioida, minkälaista uutta tietoa nuoret kaipaavat tukemaan taloudelliseksi toimijaksi kasvamista. Yhteistyön kehittäminen on perusteltua monesta syystä.

- Yhteistyö tekee mahdolliseksi osaavien henkilöiden saamisen kulloinkin käynnissä olevaan hankkeeseen, kokemusten jakamisen sekä tiedon jalostamisen tehokkaaksi toiminnaksi. Tällöin myös haluttuja muutoksia nuorten käyttäytymisessä on mahdollista saavuttaa.
- Talousinformaation ja palveluiden saavutettavuutta tulee edistää kokoamalla yhteen viranomaisten että erilaisten yhteisöjen, järjestöjen ja finanssialan toimijoiden materiaalia ja palveluita. Talusportaali voisi olla erillinen – vain talusteemoja sisältävä – tai, kuten monissa maissa, osa yleistä nuorisoportaalia.
- Yhteistyö tekee mahdolliseksi uuden materiaalin kehittämisen entistä innovatiivisemmin ja laadukkaammin. Kokonaan uusien organisaatioiden saaminen mukaan hankkeisiin tuo taloukasvatukseen uutta sisältöä. Esimerkiksi Britanniassa on kokemuksia terveyssektorin toimijoiden mukanaolosta taloukasvatushankkeissa.
- Myös vanhempien mukaan ottaminen taloukasvatusohjelmiin on mahdollista yhteistyössä. Vanhempien talousosaamisen edistäminen tukee myös nuorten talousosaamista.
- Nuoris- ja opiskelijayhdistykset, muut järjestöt ja kuntien nuorisotoimi voisivat kouluttaa jäsenistöään toimimaan talousasioiden opastajina muille nuorille. Tarvitaan myös uudentyypisiä verkostoja ja yhteistyömuotoja tukemaan talousongelmissa olevia nuoria.
- Finanssiala voi myös kehittää yhteistyönä hyviä käytäntöjä siihen, miten ala voisi tukea nuorten talousosaamista. Käytännöt voivat koskea esimerkiksi velkaantumisen ehkäisyä.
- Nuoret ovat arjessaan tekemisissä lukuisten viranomaisten, kolmannen sektorin toimijoiden ja kaupallisten yritysten kanssa, jotka voisivat olla yhteistyön foorumeita myös taloukasvatuksessa. On tärkeää viedä taloukasvatusta sinne, missä nuoret sekä fyysisesti että virtuaalisesti ovat. Nuorten tavoittaminen erityisesti peruskoulun päättymisen jälkeen on tärkeää.

ESIMERKKI

Nuorten elämää koskettavat esimerkiksi puhelinoperaattorit, vuokranantajat, työvoimaviranomaiset, sosiaaliviranomaiset, oppilaitokset, energiayhtiöt, ammattiliitot, media, Kela, opiskelijayhdistykset, muut yhdistykset, nuorisotyöntekijät, terveysviranomaiset, matkatoimistot, pankit, vakuutusyhtiöt, muut finanssiyritykset jne.

Seuraavaan taulukkoon on koottu toimijoittain yhteenvedoa talouskasvatuksen sisällöllisistä painopistealueista sekä nuorten tavoittamisen keskeisistä kanavista ja toimintamuodoista. Samalla on nostettu esiin haasteita nuorten talousosaamisen edistämiseen.

Nuorten taloudellisen osaamisen kehittämisen painopisteet, toimintamuodot ja haasteet

	Talouskasvatuksen painopisteet ja sisältö	Toimintamuodot ja kanavat	Haasteita toimijoille
Viranomaiset, julkiset toimijat	<ul style="list-style-type: none"> - Vastuu omasta taloudesta - Talouden peruskäsitteet ja termit - Kyky toimia työ- ym. markkinoilla - Yhteiskunnan tarjoamat etuudet - Toiminta ongelmatilanteissa - Velkaantumisen ehkäisy 	<ul style="list-style-type: none"> - Osaamisen testaaminen - Sääntely ja valvonta - Kampanjat, materiaali - Nuorten internetportaali - Tukipuhelimet, talousneuvonta 	<ul style="list-style-type: none"> - Tunnettuuden lisääminen - Lähestyttävyyys - Tiedon jalostaminen nuoria houkuttelevaksi - Tehtävien ja roolien selkeyttäminen sekä yhteistyön koordinointi kansalliseksi strategiaksi - Eri viranomaisten välinen yhteistyö - Nuorten käyttäytymisen muuttaminen
Opetusala	<ul style="list-style-type: none"> - Tavoitteena kriittinen, vastuullinen ja taitava kuluttaja - Perustiedot ja -taidot hoitaa raha-asioita - Terminologia ja käsitteet - Kokonaisnäkemys omasta taloudesta 	<ul style="list-style-type: none"> - Perinteinen opetus - Yhteistyöhankkeet muiden toimijoiden kanssa: kokeilut ym. projektit - Osaamisen arviointi 	<ul style="list-style-type: none"> - Nuoren arjen ja toimintaympäristön tunteminen ja soveltaminen opetukseen - Opettajien kiinnostuksen lisääminen ja koulutus - Aidot oppimisympäristöt
Pankit, vakuutusyhtiöt, finanssiala, elinkeinoelämän toimijat	<ul style="list-style-type: none"> - Selkeä ja ymmärrettävä tuoteinformaatio - Vastuullinen luotonanto, säästämisen edistäminen, riskeiltä suojautuminen - Uudet taloudenhallinnan tuotteet ja palvelut 	<ul style="list-style-type: none"> - Uudet kanavat ja mediat, interaktiiviset palvelut netissä ja henkilökohtaisesti - Taloudellinen tuki talouskasvatusohjelmille - Yhteistyö koulujen kanssa - Osaamisen testaaminen 	<ul style="list-style-type: none"> - Luottamuksen vahvistaminen - Kasvatuksellisten elementtien lisääminen finanssituotteisiin - Nuoria aktivoivien toimintatapojen kehittäminen - Nuorten käyttäytymisen muuttaminen
Järjestöt, yhdistykset, säätiöt yms.	<ul style="list-style-type: none"> - Elämän ja talouden hallinta ja tukeminen - Tietoa ja neuvontaa erityistilanteissa, elämän käännekohdissa ja vaikeuksissa - Uusien ilmiöiden jalkauttaminen nuorten keskuuteen 	<ul style="list-style-type: none"> - Osaamisen arviointi - Materiaali - Neuvonta ym. tuki - Nuorten kouluttaminen opastamaan muita nuoria - Uusien medioiden hyödyntäminen - Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa 	<ul style="list-style-type: none"> - Tunnettuuden lisääminen - Nuorten toimintaympäristön haltuunotto toiminnan lähtökohtana - Nuoria aktivoivien toimintatapojen kehittäminen, nuorten käyttäytymisen muuttaminen - Uusien järjestöjen yms. saaminen hankkeisiin

4 SUOSITUKSIA NUORTEN TALOUS- OSAAMISEN EDISTÄMISEKSI

- Nuorten talousosaamisen edistämisen lähtökohtana tulee olla tutkimukseen perustuvaa tietoa nuorten tiedoista ja taidoista talousasioissa. Suomessa on tärkeää mitata nuorten talousosaamista sekä osallistumalla kansainvälisiin hankkeisiin että kehittämällä omaa tutkimusta ja taloustiedon testaamista.
- Koulun merkitystä nuorten taloustietojen ja -taitojen kehittämisessä on vahvistettava tehostamalla talouskasvatusta, kouluttamalla opettajia ja kehittämällä nuoria kiinnostavaa materiaalia ja yhteistyöhankkeita. Opetusviranomaisten tulisi panostaa edellytysten luomiseen sille, että myös toisella asteella ja korkeakoulutasolla opiskelevien on mahdollista saada talousneuvontaa tai -opetusta.
- Toimijoiden välistä yhteistyötä lisäämällä voidaan vähentää päällekkäistä työtä esimerkiksi materiaalin tuotannossa sekä jakaa asiantuntemusta ja kokemuksia talouskasvatuksen kehittämisessä. Yhteistyö luo edellytykset parhaiden käytäntöjen tunnistamiseen ja jakamiseen sekä näkyvyyden parantamiseen. Yhteistyö mahdollistaa myös taloudellisten resurssien kohdentamisen järkevällä tavalla.
- Talouskasvatushankkeiden ja -informaation saavuttamiseksi nuorille tulee kehittää portaali, johon kootaan nuorten talousosaamista koskevaa informaatiomateriaalia, palveluita ja työkaluja. Portaalista tulee tehdä helposti löydettävä; osoitteen tulee olla kaikkien nuorten tuntema.
- Suomeen tulee luoda monien maiden tavoin kansallinen talousosaamisen strategia, jossa määritellään selkeästi toiminnan tavoitteet ja suuntaviivat sekä eri toimijoiden roolit ja vastuut. Strategian avulla on mahdollista lisätä kaikkien toimijoiden tietoisuutta taloudellisesta osaamisesta, koordinoita toimintaa, vahvistaa luottamusta eri toimijoiden välillä sekä tunnistaa yhteistyölle parhaimmat toimintamuodot.
- Talouskasvatusta tukevien hankkeiden, kuten materiaalien, palveluiden tai projektien suunnittelussa on tärkeää huomioida tämän päivän nuorten arki, elämäntilanteet ja kiinnostuksen kohteet sekä valmiudet ottaa vastaan informaatiota. Nuorten tietotarpeisiin eri elämäntilanteissa tulee vastata
 - käyttämällä viestinnässä nuorten suosimia kanavia ja keinoja
 - pyrkimällä informaation selkeyteen ja yksinkertaisuuteen
 - kehittämällä sekä sähköisiä että henkilökohtaisia palveluita
 - ottamalla käyttöön uusia talouskasvatuksen lähestymistapoja, esimerkiksi kouluttamalla nuoria talousasioiden oppaiksi muille nuorille.

LÄHTEET

TOKATA-hankkeessa toteutetut tutkimukset

- Jokinen, N. 2012. Yhteistyöstä vaikuttavuutta viestintään. Taloudellisen toimintaympäristön toimijoiden roolit ja yhteistyö talousosaamisen edistämässä. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu.
- Lehtinen, A-R. 2012. Nuorten talousosaamisen testin kehittäminen. Työselosteita ja esitelmää 142/2012. Helsinki. Kuluttajatutkimuskeskus.
- Luukkanen, L. 2012. Taloudellisen osaamisen edistäminen – vastuuroolit, kanavat ja tavat nuoren kuluttajan näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu.
- Peura-Kapanen, L. & Lehtinen, A-R. 2011. Nuorten taloudellinen osaaminen – määrittelyä, toimijoita, materiaaleja. Julkaisuja 3/2011. Helsinki. Kuluttajatutkimuskeskus.
- Peura-Kapanen, L., Raijas, A. & Uusitalo, O. 2012. The Role of Banks in Promoting Young People's Financial Capabilities. Teoksessa J. Aspara, R. Rajala & V. K. Tuunainen (toim.) The Future of Banking Services. Helsinki. Aalto University Business + Economy, 25–37.
- Raijas, A. & Uusitalo, O. (toim.). 2012. Nuoret ja talousosaaminen. Toimijat, kanavat ja tavat nuorten talousosaamisen edistämässä (TOKATA) -hankkeen loppuraportti. Helsinki. Kuluttajatutkimuskeskus.

Muu oppaassa käytetty lähdeaineisto

- Atkinson, A., McKay, S., Kempson, H.E. & Collard, S. 2006. Levels of financial capability in the UK: Results of a baseline survey. FSA. Consumer Research 47. www.fsa.gov.uk/pubs/consumer-research/crpr47.pdf.
- Berry, C. 2011. Resuscitating Retirement Saving. How to help today's young people plan for later life. ILC-UK. June 2011. www.ilcuk.org.uk.
- Borch, A. & Sorebo, O. 2011. Forbrukerkunnskap og digital kompetanse blant elever i videregående skole. Publikasjoner 5/2011. SIFO. Oslo.
- DOLCETA. 2012. Kuluttajakasvatusta verkossa. www.dolceta.eu/suomi/index.php.
- Elliott, A., Dolan, P., Vlaev, I., Adriaenssens, C. & Metcalfe, R. 2010. Transforming Financial Behaviour: Developing Interventions That Build Financial Capability. CFEB Consumer Research Report 01. July 2010.
- FK (Finanssialan Keskusliitto). 2009. Nuorten rahankäyttötutkimus 2009. www.fkl.fi.
- FK (Finanssialan Keskusliitto). 2012. Säästäminen, luotonkäyttö ja maksutavat. www.fkl.fi.
- Kiili, C. 2012. Online reading as an individual and social practice. Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta, kasvatustiede. Väitöskirja.
- Kohvakka, R. 2010. Sosiaalinen media vahvasti läsnä nuorten arjessa. Tieto & Trendit 8/2010, 34–37.

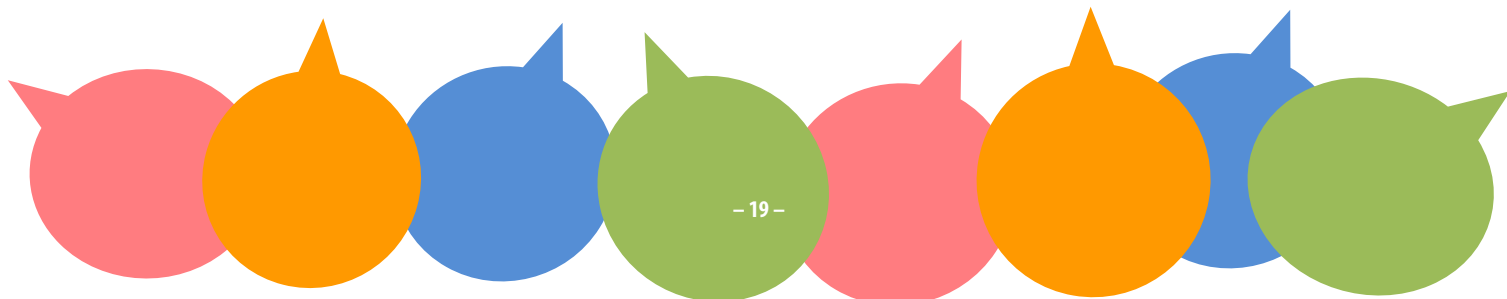
- Lauren, K. (toim.) 2011. Tykkää taloudesta! Linkki nuorten talousosaamiseen. Nuorisofoorumi 2011. Taloudellinen tiedotustoimisto. Helsinki.
http://www.tat.fi/digilehti-temp/digilehti/nuorisofoorumi_2011/Nuorisofoorumi_2011.pdf
- Rantala, K. 2012. Vippikierteen muotokuva. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 24/2012. Helsinki.
- Suomen Asiakastieto 2010. Nuorten maksuhäiriöt lisääntyvät muita nopeammin. www.asiakastieto.fi/asiakastieto/ajankohtaista/index.jsp.
- Zapera 2008. Market Research Study on Financial Literacy with 18–19 Years Old and Their Parents in Denmark, Finland, Northern Ireland, Norway, Republic of Ireland and Sweden. www.danskebank.dk/PDF/Finansiel-forstaaelse/Financial-Literacy-with-18-19-year-olds-and-their-parents.pdf.

Linkkejä toimijoihin ja materiaaleihin¹

Viranomaiset, julkiset toimijat ja opetusala

- www.asiakastieto.fi – Suomen Asiakastieto on mukana mm. talouskasvatuksen tapahtumissa (mm. Tarkka Fyrkka).
- www.dolceta.eu/suomi/index.php – DOLCETA on EU-yhteistyönä toteutettu kuluttajakasvatuksen verkkosivusto lähinnä opettajien käyttöön
- www.edu.fi – Opetushallituksen eri kouluasteille soveltuva opettajien verkkopalvelu.
- www.edu.fi/lukiodiplomit/kotitalouden_lukiodiplomi – sisältää myös talousteemoja.
- www.euro.fi – Suomen Pankin Enemmän eurosta -sivusto kouluille ja nuorille, pankki järjestää Talous tutuksi -koulutuksia.
- www.finanssiasiakas.fi – Finanssivalvonnan sivustolla tietoa finansssituotteiden käyttäjille, Finanssihai-peli.
- www.kela.fi – tietoa etuuksista, opintotuen keskustelupalsta, laskureita ym.
- www.kuluttajavirasto.fi – tietoja (mm. Raha-asiat-kokonaisuus) sekä materiaalia opettajille ja nuorille (mm. Talousneuvoja armeija-aikaan, Rahankäytön opas selkokielisesti).
- www.kuluttajavirasto.fi/fi-FI/velkaneuvo.aspx – talous- ja velkaneuvojen yhteystiedot.
- www.minedu.fi/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/index.html – Sinulla on oikeus – vaadi sen toteuttamista -opas nuorille.
- www.oph.fi – Opetushallitus mukana Talous tutuksi -koulutuksissa.
- www.tem.fi/index.phtml?s=2273 – Taloudenhallinnan neuvottelukunta tuottaa ja kokoaa materiaalia (esim. www.kalliitkulissit.fi; www.raha-asiat.fi) sekä osallistuu taloudenhallinnan tapahtumiin.
- www.vero.fi/fi-FI/Henkiloasiakkaat/Nuoret – Verohallituksen Nuorten omat sivut.
- www.yle.fi – talouskasvatukseen liittyviä ohjelmia, mm. Teinipomo (v. 2012).

¹ www-osoitteet tarkistettu 3.12.2012

Järjestöt, yhdistykset, säätiöt

www.allison.fi/raha+ja+talous/ – nuorten raha-aiheiset tietosivut.

www.hyol.fi – Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liitto HYOL kokoaa materiaalia, järjestää Talousguru-kilpailun ja Talous tutuksi -koulutuksia.

www.kuluttajaliitto.fi – Valtti – tietosuora nuoren talouteen -verkkosivusto.

www.martat.fi – hankkeita (mm. Keittiö K18, Pidä kiinni rahoistasi) ja työvälineitä taloudenhallintaan.

www.martha.fi – ruotsinkielisen marttajärjestön sivut, työvälineitä taloudenhallintaan

www.nal.fi – Nuorisoasuntoliitolla Nuorten asunto-opas, ja www.asumisenabc.fi-sivusto.

www.nuori.fi – Suomen lasten ja nuorten säätiöllä Nuorten taloustaito -hanke.

www.nuortenakatemia.fi – järjestää kouluvierailuja, Lainat, vipit ja rahapelit -hanke.

www.omaonni.sedu.fi – Kuortaneen säästöpankkisäätiön, Töysän säästöpankkisäätiön ja Koulutuskeskus Sedun yhteistyöhanke alueen peruskoulujen kanssa.

www.porssisaatio.fi – järjestää Talous Tutuksi -koulutuksia, materiaalia sijoittamisesta.

www.setlementti.fi – Suomen Setlementtiliiton Haltsaa taloutesi -hanke.

www.sininuorisoliitto.fi – TiedätSä-kampanja.

www.takuu-saatio.fi – työvälineitä ja materiaalia raha-asioiden hallintaan, Velkalinja.

www.talouuskasvatusseura.fi – linkkejä materiaaleihin ja taloustiedon tuottajiin.

www.taloustieto.net – Taloustiedon Opettajat kokoaa materiaalia, järjestää kilpailuja.

www.vaestoliitto.fi – ylläpitää mm. varusmiehille tarkoitettua tukipuhelinta.

www.4h.fi – hankkeita nuorille, mm. Ajokortti työelämään.

Finanssialan ja elinkeinoelämän toimijat

adeconomics.wordpress.com/peli/ – Funda Gamesin finanssikortit.

www.fine.fi – Rahoitus- ja vakuutusneuvonnan HUP SIS! Nuoren vakuuttajan nettitietopaketti.

www.fkl.fi – Finanssialan Keskusliitto tuottaa materiaalia (esim. www.zaldo.fi), mukana monissa yhteistyöhankeissa ja tapahtumissa (mm. Talousguru, Talous tutuksi), tutkimuksia nuorten talousosaamisesta.

www.tapiola.fi – tukee järjestöjä ja tekee yhteistyötä nuorten talouskasvatushankkeissa.

www.tat.fi – Taloudellisen tiedotustoimiston kouluihin suunnattu www.yrityskylä.fi-hanke, järjestää Talous tutuksi -koulutuksia.

www.turva.fi – vakuutusyhtiö Turvan tietopaketti (www.turvassa.turhatvakuutukset.fi).

www.veronmaksajat.fi/verotietoanuorille – tietoa verotuksesta, linkkejä materiaaleihin.

Kansainvälisiä sivustoja

www.childfinanceinternational.org – kansainvälisellä järjestöllä (CYFI) runsaasti nuorten talouteen liittyvää materiaalia ja hankkeita.

www.getsmarteraboutmoney.ca – kanadalaisella sivustolla talouskasvatusmateriaalia opiskelijoille.

www.jungeseiten.de/finanzen.php – saksankielinen nuorten sivusto, myös raha-asiaa.

www.moneyadvice.service.org.uk/en/categories/young-people-and-money – brittiläinen, materiaalia ja työvälineitä nuorille.

www.moneysmart.gov.au – australialainen sivusto, alle 25-vuotiaille oma tietopaketti.

www.nibud.nl/scholieren – hollantilainen nuorten taloutta käsittelevä sivusto.

www.rbsmoneysense.co.uk/schools/students – Royal Bank of Scotland -pankin sivusto opiskelijoille.

www.sorted.org.nz – uusiseelantilainen sivusto, jossa tietoa ja vihjeitä myös nuorille.

www.ung.no – norjalainen nuorten teemasivusto.

www.ungskonsument.se – ruotsalaisen Konsumentverketin sivusto nuorille.

www.youngscot.org – skotlantilainen nuorten teemasivusto.

Kaikukatu 3, 00530 Helsinki
PL 5, 00531 Helsinki
Puh. 029 505 9000
Faksi 09 876 4374
www.kuluttajatutkimuskeskus.fi

